



Konferenciafelhívás

Gyógyító kertek öröksége Konferencia a herbáriumok kutatási lehetőségeiről

2025. október 16–17.

MNMKK Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Adattár

Helyszín: Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár és Levéltár, 1023 Budapest, Török utca 12.

A herbáriumok, füveskönyvek kutatási lehetőségei évtizedek óta foglalkoztatják a természet- és társadalomtudományok képviselőit világszerte. Felépítésük, bejegyzéseik botanikai, ökológiai, művelődés-, hely-, és gazdaságtörténeti szempontból is jelentősek. Jelen konferencia célja, hogy az említett kiadványok orvos- és gyógyszerésztörténeti szempontú kutatásaira hívja fel a figyelmet, és lehetőséget biztosítson kutatómódszertani problémák megfogalmazására, és az újabb eredmények, tapasztalatok bemutatására.

A herbáriumokban szereplő tudásanyag térben és időben egyaránt nagy utat tett meg: az ókortól ismert összefoglalásokban fennmaradt leírások, receptek, a mediterrán táj növényeiről megszerzett ismeretek nemcsak a kolostori medicina szerzőinél, hanem a korai természetrajzi enciklopédiákban is továbbéltek. Ezeket a gyűjteményeket a 15–16. századtól kezdve nemzeti nyelvekre is lefordították, és sokukat nyomtatott könyv formájában is kiadták. Egyik előnyük az volt, hogy egységesítették a gyógynövényekkel kapcsolatos ismereteket, másrészt a bennük szereplő metszetek, illusztrációk alapján a könyvet használó orvosok, gyógyszerészek, gyógyítók könnyebben azonosították a növényeket. Mivel azonban a nyomtatott könyv drága, ezáltal sokak számára elérhetetlen volt, a herbáriumok, füveskönyvek receptjei másolt, kiegészített kéziratos formában is fennmaradtak. Gondoljunk például a nemesasszonyok által vagy számára összeállított herbáriumokra, amelyekben az ókortól ismert tudás az akkori recens adatokkal egészült ki és volt használatban. Ezekben az évszázadokban a könyvnyomtatás elterjedése mellett a földrajzi felfedezések és azok következményei is éreztették hatásukat a herbáriumokon, ami az addig ismert növényfajok számának növekedése alapján is tetten érhető.

Több herbárium szerzőjéről ismert, hogy nemcsak az elődök munkáira, ismereteire támaszkodott saját művei elkészítésekor, hanem személyes kapcsolatai révén etnobotanikai gyűjtéseket is végzett. Tudjuk, hogy a herbáriumokban, füveskönyvekben olvasható összefoglalásokat, adatokat a kalendáriumok és a szóbeli hagyomány is terjesztette, ezáltal széles társadalmi rétegek körében is ismertté váltak. A hatás azonban nem volt egyirányú, mert a herbáriumok szerzői is sokat merítettek a hagyományos gyógyítók eszköztárából, de a receptekben szereplő, a hatékonyságukat megerősítő megjegyzések alkalmazásával sok eljárást ki is vontak a babona fogalma alól.



Magyar Nemzeti Múzeum
Kögyűjteményi Központ



SEMMELWEIS
ORVOSTÖRTÉNETI
MÚZEUM



CSÍKI SZÉKELY
MÚZEUM



Cultural route
of the Council of Europe
Ministère culturel
du Conseil de l'Europe





A herbáriumok hanyatlását a 17–18. századtól, a kémiai, biológiai, botanikai ismeretek bővülése, az orvostudomány és gyógyszerészet fejlődése, a humorálpatólogiai szemlélet összeomlása hozta el, majd az egykor népszerű műfaj a 19. század közepére végképp jelentőségét veszítette. Értéküket felismerve azonban több közgyűjtemény is őriz belőlük egy-egy példányt, és szembesíti az utókort a bennük szereplő szerteágazó tudás sokszínűségével.

Az említett tudományterületek terén bekövetkezett modernizáció a gyógyszertárakból fennmaradt manuálisokon keresztül is nyomon követhető. Esetükben olyan kötetekről van szó, amelyekbe a gyógyszerészek a kipróbált és bevált, saját maguk által összeállított készítmények receptjeit jegyezték fel. A bennük szereplő összetevők között is sokféle, már a herbáriumokból is ismert növényi kivonatokkal találkozunk, amelyekhez a szükséges alapanyagokat többnyire a gyógyszerészek gyűjtötték. Ahogyan a herbáriumok, úgy a manuálisok is betekintést nyújtanak a gyógyszerek készítőinek mindennapi munkájába, a használt gyógyszeralapanyagok tárába, illetve számos orvos- és helytörténeti adatokkal is szolgálnak.

Az MNMKK Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Archívum gyűjteményeiben több olyan herbáriummal és manuálissal is találkozhatunk, amelyek mára nemcsak könyvtörténeti ritkaságnak számítanak, hanem a korabeli növényismeret, orvoslás összetett tudásrendszeréről tanúskodnak. Éppen ezért, a saját anyagunkban rejlő kutatási lehetőségeket is továbbgondolva hívjuk közös gondolkodásra a témában jártas szakembereket! A konferencia további aktualitását a Kájoni János által írt Magyar Herbárium című mű kiadása is megerősíti, amely a csíkszeredai Csíki Székely Múzeummal való együttműködés keretei között valósul majd meg.

A 20 percesre tervezett előadások címét és rövid, 100–250 szavas összefoglalóját 2025. július 31-ig várjuk a következő címre: healing.gardens.conference@gmail.com

A konferencia nyelve: magyar és angol

Ajánlott témakörök:

- kutatómódszertani kérdések
- szerkesztés, másolás, kiadás kérdései
- nemzetközi kapcsolatok és párhuzamok
- életmódra vonatkozó adatok pl. táplálkozás, tisztálkodás stb.
- kiemelkedő szerzők és hatásuk
- műfaji kapcsolódások pl. kalendárium, manuális, népi gyógyászat gyűjtés stb.
- herbáriumok és füveskönyvek használatának privát gyakorlatai
- muzeológia, megőrzés, bemutatás lehetőségei
- egyéb